

İLK İKAMET ELÇİLERİNİN HALEFLERİ RUM MASLAHATGÜZARLAR (1800-1821)

GREEK CHARGE D’AFFAIRES, THE SUCCESSORS OF
THE FIRST RESIDENCE AMBASSADORS (1800-1821)

Musa KILIÇ*

Makale Bilgisi

Başvuru : 6 Ağustos 2018

Kabul : 4 Şubat 2019

Article Info

Received : August 6, 2018

Accepted : February 4, 2019

Özet

Modern Osmanlı Diplomasi tarihinde ilk ikamet elçilikleri dönemi önemli dönüm noktalarından biri olarak görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin ilk ikamet elçiliği 1793 yılında Londra'da faaliyete geçti ve ardından Viyana, Paris ve Berlin'de de temsilcilikler açıldı. Fakat kısa bir süre sonra Müslüman elçilerin yerine Osmanlı elçiliklerinde görev yapan Fenerli Rum tercümanların maslahatgüzar olarak atanmasına karar verildi. İlk atamalar 1800 yılında gerçekleşti. 1811'den itibaren Avrupa başkentlerindeki Osmanlı daimi temsilcilikleri tamamen Rum maslahatgüzarlara emanet edildi. Rum maslahatgüzarlar, Napolyon Savaşları ile Avrupa'da sürekli siyasi dengelerin değiştiği ve 1815 Viyana Kongresi sonra Avrupa'nın yeniden inşa edildiği bir dönemde hassas bir görev üstlendiler. 1821 Rum İsyanı ile maslahatgüzarların görevine son verildi. İlk ikamet elçilerine dair önemli bilimsel çalışmalar olmasına rağmen onları halefleri konumundaki Rum maslahatgüzarlar dönemi yeterince ilgi görmemiştir. Makalemizin amacı Osmanlı diplomasi tarihinin pek bilinmeyen bu süreciyle ilgili derli toplu bir bilgi sunabilmektir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı. musakilic@ogu.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Diplomasi, Fenerli Rumlar, Maslahatgüzar

Abstract

In the history of Modern Ottoman Diplomacy, the period of the first residence embassies is seen as one of the important turning points. The first residence embassy of the Ottoman Empire came into operation in London in 1793, and later in Vienna, Paris and Berlin, representatives had been opened. However, shortly after, it was decided that the Phanariot translators who served in Ottoman embassies, were appointed as Charges D'affaires instead of Muslim ambassadors. The first assignments took place in 1800. Since 1811, the Ottoman permanent representatives in the European capitals have been entrusted to the Greek Charges D'affaires. The Greek Charges D'affaires took on a delicate task at a time when the political balances in Europe were constantly changing with Napoleonic Wars and then during Europe were rebuilt after 1815 Congress of Vienna. With the 1821 Greek Rebellion, the task of the Charges D'affaires was ended. Although there are important scientific studies on the first residence ambassadors, there has not been enough interest in the period of the Greek Charges D'affaires who were in the successor positions of them. This paper aims to present a comprehensive information about this process of the history of Ottoman diplomacy.

Key Words: Ottoman, Diplomacy, Greek Phanariots, Charge D'affaires

Giriş

Osmanlı Devleti, III. Selim dönemine kadar herhangi bir ülkede ikamet elçiliği açma gereksinimi duymamıştır.¹ Buna rağmen, kurulduğu günden beri, değişik sebeplerle önce çavuş ve daha sonraları fevkalade elçi sıfatıyla yabancı ülkelere geçici (ad hoc) elçiler göndermişti.² Fevkalade elçiler barış görüşmelerinde bulunmak, antlaşmalar yapmak, iyi ilişkiler kurmak, yeni bir sultanın cülusunu bildirmek veya tahta çıkan yeni bir monarkı tebrik, sultanın

¹ Osmanlı Devleti'nin ikamet elçilikler uygulamasını geç benimsemesine dair ilgi çekici bir çalışma için bkz. A. Nuri Yurdusev, "The Ottoman Attitude Toward Diplomacy", *Ottoman Diplomacy, Conventional or Unconventional*, Ed. A. Nuri Yurdusev, Palgrave-Springer Press, Hampshire 2004, s. 5-35.

² Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "Osmanlı Devleti'nin Yeniden Yapılanması Çalışmalarında İlk İkamet Elçiliklerinin Rolü", *Toplumsal Tarih*, S. 32, C. 6, Ağustos 1996, s. 45.

mektubunu iletmek ve taç giyme töreninde hazır bulunmak gibi nedenlerle gönderilir ve vazifeleri biter bitmez geri dönerlerdi.³

III. Selim'in tahta çıktığında Osmanlı Devleti, Rus-Avusturya ittifakıyla savaş halindeydi. Bu savaş, genç Sultan'ın Osmanlı Devleti'nin mevcut yapısı ile Avrupa karşısında varlığını fazla sürdüremeyeceğini anlamasını sağlamıştı. Savaş sırasında önce İsveç ve ardından Prusya ile ittifak antlaşmaları yapılmıştı. İttifak antlaşmaları tek yanlı diploması anlayışı terk edilerek karşılıklılık esasına dayanan iyi ilişkiler kurulmasının ve icabında ittifak sağlanmasının faydalı yanlarını göstermişti. Bu nedenle Nizâm-ı Cedid reformlarına Avrupa'nın önemli başkentlerinde ikamet elçiliklerinin açılması fikri de dâhil edildi. Böylece Batılı devletlerde meydana gelen olaylar ve siyasi gelişmeler hakkında daha sağlıklı bilgi sahibi olmak mümkün olabilecekti.⁴

Avrupa'da ikamet elçilikleri kurulması meselesi gündeme geldiğinde ilk nerede açılması gerektiği konusu bir probleme dönüşmüştü. Kanuni devrinden bu yana süregelen yakın ilişkiler ve şehzadeliğinden beri III. Selim'in Fransa'ya duyduğu sempati öncelikle Paris'te bir daimi temsilcilik açılması fikrini gündeme getirdi. Ancak 1789 yılında patlak veren ihtilal, Fransa'da rejim değişikliğine yol açmış ve Avrupa'da monarşiyi tehdit eden yeni iktidara karşı büyük bir cephe oluşmuştu. Ayrıca, yeni Fransız hükümetinin İstanbul'a gönderdiği Descorches henüz elçi olarak kabul edilmemişti.⁵ Hem Avrupa'nın diğer devletleri ile olan ilişkilerinin bozulmasını istemediğinden hem de resmen tanımadığı bir hükümet nezdine elçi atamayı doğru bulmayan Babıâli, Paris'te elçilik açmak fikrinden vazgeçmek zorunda kaldı. Paris yerine XVII. yüzyılın başlangıcından beri iyi ilişkilerin yürütüldüğü ve o döneme kadar herhangi bir çatışmanın yaşanmadığı İngiltere'nin başkenti Londra'da elçilik kurulmasına karar verildi. Böylece Osmanlı Devleti, tarihinde ilk defa güçler dengesini göz önünde tutarak bilinçli bir tercihte bulunmuştu.⁶

³ Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri*, TTK, Ankara 1968, s. 17-19; Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diploması*, Ümit Yayınları, Ankara 1995, s. 44-45; Bülent Arı, "Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period", *Ottoman Diplomacy, Conventional or Unconventional*, Ed. A. Nuri Yurdusev, Palgrave-Springer Press, Hampshire 2004, s. 48.

⁴ Yalçınkaya, *a.g.m.*, s. 44-45.

⁵ERCÜMEND KURAN, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1968, s. 13.

⁶ Yalçınkaya, *a.g.m.*, s. 46.; Ömer Kürkçüoğlu, "The Adoption and Use of Permanent Diplomacy", *Ottoman Diplomacy, Conventional or Unconventional*, Ed. A. Nuri Yurdusev, Hampshire, Palgrave-Springer Press, 2004, s. 133.

1793 yılında Kalyonlar Kâtibi Yusuf Âgah Efendi, Osmanlı'nın ilk daimi elçisi olarak Londra'ya tayin edildi.⁷ Yusuf Âgah Efendi'nin Londra'ya elçi olarak gönderilmesinden iki yıl sonra Avusturya ve Prusya'ya birer ikamet elçisi tayin edilmesine karar verildi. Ancak İstanbul'da bulunan Fransız elçisinin girişimleri ve elçilik vazifesini yerine getirebilecek devlet adamı bulmakta yaşanan sıkıntıdan dolayı bu karar birkaç yıl için askıya alındı. Nihayet 1797 yılında Paris'e Morali Esseyid Ali Efendi, Berlin'e Giritli Ali Aziz Efendi, Viyana'ya İbrahim Afif Efendi ikamet elçisi olarak gönderildiler.⁸ Görev süresi dolan Yusuf Âgah Efendi'nin yerine ise İsmail Ferruh Efendi görevlendirildi.⁹ Böylece Avrupa'nın dört önemli başkentinde Osmanlı ikamet elçilikleri faaliyete geçmiş oldu. Fakat ilk Müslüman elçilerin yerini 1800 yılından itibaren Fenerli Rumlar almaya başlayacaklardır.

Fenerli Rumlardan maslahatgüzar tayin etme usulü, 1821 yılında patlak veren Rum İsyanına kadar devam ettirildi. 1811'den itibaren, on yıl boyunca, Osmanlı ikamet elçiliklerine hiçbir Müslüman elçi veya maslahatgüzar atanmadı ve elçilikler tamamen Rum maslahatgüzarlara emanet edildi.

Müslüman elçilere dair mevcut çalışmalara rağmen Rum maslahatgüzarlar konusu neredeyse tamamen ihmal edilmiştir. Makalemizde ikamet elçiliklerinde yaşanan değişim süreci, Rum maslahatgüzarların kimler olduğu, görev tanımları, karşılaştıkları zorluklar ve ilk ikamet elçilikleri döneminin sonlanmasına değinilecektir. Böylece Osmanlı diplomasi tarihinin pek bilinmeyen bir meselesini ortaya çıkarmaya çalışacağız.

Müslüman Elçiler Yerine Rum Maslahatgüzarların Görevlendirilmesi

İlk ikamet elçileri üç yıllığına atanmıştı. Görev süreleri dolduktan sonra yerlerine yenileri tayin edilecekti. Ancak 1798'de, Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı işgal etmesiyle iki ülke arasında savaş durumunun ortaya çıkmasından dolayı Paris'e Babıâli'nin yeni bir elçi tayin etmesi söz konusu değildi.

⁷ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, *The First Permanent Ottoman-Turkish Embassy in Europe, The Embassy of Yusuf agah Efendi to London (1793-1797)*, Isis Press, İstanbul 2010, s. 35-41.; Thomas Naff, "Reform and the Conduct of Otoman Diplomacy in the Reign of Selim III, 1789-1807", *JAOS*, 83/1963, s. 303.

⁸ Kuran, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu*, s. 23-25. Naff, "Reform and the Conduct of Otoman Diplomacy", s. 304.

⁹ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "İsmail Ferruh Efendi'nin Londra Elçiliği ve Siyasi Faaliyetleri (1797-1800)", *Pax Otomana Studies in Memoriam Prof.Dr. Nejat Göyünç*, Ed. Kemal Çiçek, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2001, s. 381.

Berlin'deki Osmanlı elçisi Ali Aziz Efendi ise görevine başladıktan bir yıl sonra vefat etmişti. Yerine Mahmud Esad Efendi, maslahatgüzar olarak gönderildiğinden yeni bir atamaya ihtiyaç yoktu. Dolayısıyla üç yılın sonunda yalnız İngiltere ve Avusturya'ya yeni elçilerin tayin edilmesi söz konusuydu. Nitekim Neşet Efendi'nin Londra'ya ve Ragıb Efendi'nin Viyana'ya tayin edilmesine karar verilmiş ve bu karar ilgili devletlere bildirilmişti.¹⁰ Fakat daha sonra ikamet elçilerinden beklenen faydanın görülmemesi, Müslümanların uzun süreli olarak Hıristiyan ülkelerinde ikamet etmelerinin sakıncalı bulunması ve yapılan masrafların beyhude olduğu gibi gerekçelerle yeni elçilerin gönderilmesi kararından vazgeçildi.¹¹

Babiâli, yeni bir Müslüman elçi göndermemekle birlikte ikamet elçiliklerinin faaliyetlerine hemen son vermenin uygun düşmeyeceği kanaatindeydi. Nitekim ilk olarak, azledilmiş Fenerli Rum voyvodalarından güvenilir olanların seçilerek sefaretlere gönderilmesi gündeme geldi.¹² Fakat voyvodaların Avrupa hükümetleri nezdinde kral mesabesinde hürmet görmeleri sakıncalı olabilirdi. Ayrıca voyvodaların kalabalık maiyetleriyle, parasal açıdan hayli maliyetli olacağı aşikârdı. Bu nedenle, Fenerli Rum beyzâdeler, beyzâde çocukları veya boyarlardan elçi tayini düşünüldü ve buna dair ayrıntılı bir rapor kaleme alındı.¹³ Fakat reyadan olmalarından dolayı diğer devletler nezdinde pek itibar görmeyecekleri için bu fikirden de vazgeçildi. Nihayet, görevi biten elçilerin maiyetlerinde bulunan Fenerli Rum tercümanlardan istidat ve liyakatlı olanlarına birer kıta itimâdnâme gönderilerek, yeni bir elçi atanıncaya kadar maslahatgüzar unvanı ile elçiliklere tayin edilmeleri uygun bulundu. Eğer bu uygulama itiraza sebep olmazsa Rum taifesinden sefir tayini hususu yeniden müzakere edilecekti.¹⁴

Müslüman elçilerin yerine Fenerli Rum tercümanların maslahatgüzar tayin edilmesi Osmanlı Devletindeki diplomasi geleneği adına şaşırtıcı değildir. Çünkü Fenerliler, uzun yıllardan beri, Osmanlı diplomasisinde önemli mevkileri işgal etmekteydiler. Bu mevkilerin başında, Reisülküttabın önde gelen yardımcılarında biri olan Divân-ı Hümâyün Tercümanı gelmekteydi. Panaiotis Nikoussios'in (Panayot Efendi) 1669 yılında baş tercümanlığa atanmasından beri Divân Tercümanları, Fenerli ailelerden

¹⁰ BOA, *HAT.*, 5843, tsz.

¹¹ Kürkçüoğlu, *a.g.m.*, s. 134-136.

¹² BOA, *HAT.*, 13745, tsz.

¹³ BOA, *HAT.*, 13745-A, tsz.

¹⁴ BOA, *HAT.*, 13745, tsz.

seçilmekteydi.¹⁵ Donanma Tercümanlığı, Ordu Tercümanlığı, Mora Tercümanlığı gibi görevler de Fenerlilerin tekelindeydi.¹⁶ Yine Fenerlilerden seçilen Eflak ve Boğdan Voyvodalarının da diplomatik vazifeleri bulunmaktaydı. Komşu devletlerdeki siyasi gelişmeler hakkında bilgi toplamak ve düşman devletlerle savaş sonrası yapılan ateşkes ve barış görüşmelerinde tercümanlık yapmak gibi hizmetleri yerine getiriyorlardı.¹⁷ Hem tercümanların maiyetindeki diloğlanları hem de voyvodaların himayesindeki memur kadrosu çoğunlukla Fenerli Rumlardan oluşuyordu.¹⁸ Bu tecrübelerinden dolayı, ilk daimi elçilikler faaliyete geçtiğinde her elçinin maiyetine Fenerli Rumlardan iki tercüman verilmesi, usul olarak benimsenmişti.

Aslında elçilik tercümanlarıyla ilgili ciddi sıkıntılar da yaşanmıştı. Aralarında tecrübesiz veya liyakatsiz isimler olduğu gibi yabancı devletler adına casusluk yapanlar da vardı.¹⁹ Fakat hem Batı dillerini bilmeleri hem de diplomatik usullere aşinalıkları, Fenerli Rumları alternatifsiz kılmaktaydı. Üstelik en azından başlangıçta, Rum tercümanların maslahatgüzar olarak görevlendirilmeleri geçici bir çözüm yolu olarak düşünülmüştü.

İlk ikamet elçilikleri döneminde toplam dokuz Fenerli Rum Berlin, Londra, Paris ve Viyana'da maslahatgüzar olarak görevlendirildi. İçlerinden yalnızca Yanko Argiropoulo üç farklı başkentte maslahatgüzarlık yaptı. İlk

¹⁵ Sezai Balcı, "Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık", *Osmanlı Diplomasi Tarihi, Kurumları ve Tatbiki*, Ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, Grafiker Yayınları, Ankara 2018, s. 70

¹⁶ Christine M. Philliou, *Biography of an Empire, Governing Ottomans in an Age of Revolution*, Berkeley-Los Angeles, University of California Press, 2011, s. 11.

¹⁷ Cafer Çiftçi, "Bâb-ı Âli'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 7, Sayı 26 (Yaz 2010), s. 39.

¹⁸ Philliou, *a.g.e.*, s. 19.

¹⁹ Bu konuda en çarpıcı örnek hiç şüphesiz Esseyid Ali Efendi'nin tercümanı Panayoti Kodrika'dır. Atina'da doğan Kodrika 1783 yılında Eflak voyvodasının katipliği görevini üstlenmişti. Paris'te görevli olduğu sırada Talleyrand'a Babıâli ile Osmanlı elçisinin arasında yapılan yazışmalar hakkında düzenli bilgiler vermiş, idam edileceğini bildiği için İstanbul'a dönmeyerek 1827 yılındaki ölümüne kadar Fransız dışişlerinde çalışmıştır. Bu görevi sırasında Osmanlı topraklarının paylaşılmasına dair projeler hazırlamıştır. Bkz. Maurice Herbertte, *Fransa'da İlk Daimî Türk Elçisi "Moralı Esseyid Ali Efendi" (1797-1802)*, Çev. Erol Üyepazarcı, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., İstanbul 1997.

s. 13.; Alexandra Sfını, "Fenerlilerin Günlüklerinde Değerler Sistemi ve Milletler (17. Yüzyıl Sonundan 19. Yüzyıl Başına)", *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Problemler, Araştırmalar, Tartışmalar, 1. Uluslararası Tarih Kongresi*, 24-26 Mayıs 1993 Ankara, İstanbul 1999, s. 98.

ikamet elçilikleri dönemindeki Rum maslahatgüzarların isimleri ve görevlendirildikleri yıllar şu şekildedir;

Londra	
Yanko Argiropoulo	1800-1803
Antonaki Ramadani	1811-1821
Berlin	
Yanko Koperi	1802-1804
Yakovaki Argiropoulo	1804-1806
Yanko Argiropoulo	1806-1807
Viyana	
Konstantin Dibalto	1800-1808
Yanko Argiropoulo	1808-1811
Yanko Mavroyani	1811-1821
Paris	
Aleksandır Ralli	1802-1803
Panayotaki Argiropoulo	1811-1817
Nikolaki Mano	1817-1821

Londra’da Rum Maslahatgüzarlar

Müslüman elçilerin yerine Rum tercümanlarının maslahatgüzar olarak bırakılması kararı, ilk defa Londra’da uygulandı. Maslahatgüzarlığa atanan ilk isim ise Yanko Argiropoulo (Jean Argyropoulos) idi. 1797 yılında Yusuf Âgah Efendi’nin yerine tayin edilen İsmail Ferruh Efendi maiyetinde, kendisi ve kardeşi Georges tercüman olarak görevlendirilmişlerdi. Dönemin İstanbul’daki İngiliz maslahatgüzarı Spencer Smith hükümete yazdığı mektupta eğitimlerinin görevlerini yerine getirmekte kifayetsiz olmasına rağmen saygıdeğer bir aileye mensup Argiropoulo kardeşlerden yardımın esirgenmemesini istemişti.²⁰ Gerçekten de Argiropoulo ailesinin kökenlerinin Bizans’taki *Argyre* hanedanına dayandığı rivayet edilmektedir. Babaları Manolaki’nin (Emmanuel) asıl mesleği hekimlik olmakla birlikte Donanma Tercümanlığında bulunmuş ve kayınbiraderi olan Eflak Voyvodalarından Aleksandır Muruzi’nin kapı kethüdalığını yapmıştı.²¹

²⁰ Yalçınkaya, *a.g.m.*, s. 386-390.

²¹ Mihail Dimitri Sturdza, *Dictionnaire Historique et Genealogique des Grandes Familles de Grece d’Albanie et de Constantinople*, Paris 1983, s. 215-217.; Eugene Rizo Rangabé, *Livre*

Argiropoulo kardeşler, İsmail Ferruh Efendi'nin üç yıllık görev süresi bitinceye kadar onun maiyetinde çalışmaya devam ettiler. İsmail Ferruh'un İngiltere'den ayrılmasıyla hem başkâtip hem de baştercüman olan Yanko Argiropoulo²², 11 Ağustos 1800 tarihi itibarıyla ve yıllık 20 bin kuruş maaşla Londra maslahatgüzarlığı görevine getirildi.²³ Aslında bu atama, Fransızların 1798'deki Mısır'ı işgali ile kurulan Osmanlı-İngiliz ittifakının zayıflamaya başladığının açık göstergesi idi. Osmanlı Devleti, İngiltere'ye rağmen kadim dostu bildiği Fransa ile bir an önce barış yapmak istiyordu. Ayrıca İngiltere'nin Mısır'da kalıcı olması ihtimalinden ve Babiâli'nin aleyhine Memlûk Beyleri ile yaklaşmasından rahatsızlık duyuluyordu. Bu nedenle Rum maslahatgüzarların görevlendirilmesi kararının ilk defa "*mülken bir maslahati*" olmayan İngiltere'de uygulanmasına karar verildi.²⁴

Yanko Argiropoulo 1803 yılına kadar Londra maslahatgüzarı olarak görev yaptı. Üç yılın ardından ailesinden uzun zamandır ayrı kaldığını gerekçe göstererek İstanbul'a dönüş izni istedi. Zaten o sıralarda Mısır'daki Memlûk Beyleri ile devam eden sorunların çözüme kavuşturulması için Divan kâtiplerinden Sıdkı Efendi, Londra'da bulunmaktaydı. İki ülke ilişkilerinin hassas bir dönemden geçtiği göz önünde bulundurularak İngiltere'nin başkentinde bir Müslüman maslahatgüzarın görev almasının daha iyi olacağına karar verildi. Bunun sonucunda Sıdkı Efendi Londra maslahatgüzarlığına tayin edilirken Yanko Argiropoulo, 24 Kasım 1803 tarihinde İngiltere'den ayrıldı.²⁵

Sıdkı Efendi, geçici görevle gittiği Londra'da sekiz yıl görev yaptıktan sonra 27 Mart 1811 tarihinde vefat etti.²⁶ Yerine Fenerli Rumlardan Antonaki Ramadani tayin edildi. Fakat onun tayini meselesi hem Batılı bir devletin Rum temsilcilere bakışımı hem de Babiâli'nin İngiltere'nin isteksizliğine karşılık kararını uygulamada izlediği yöntemi göstermesi açısından oldukça ilginç bir örnektir. Aslında Babiâli, Sıdkı Efendi vefat etmeden önce tercümanı Dimitraki Efendi'yi (Demetrius Dukas) maslahatgüzar atamayı düşünmüştü.²⁷

d'Or de la Noblesse Phanariote, en Grece, en Roumanie, en Russie et en Turquie, Athenes 1892, s. 1-6.; BOA, C.HR., 6632, 11 Ş 1215 (28 Aralık 1800)

²² BOA, C.HR., 3614, 10 B 1219 (15 Ekim 1804)

²³ BOA, C.HR., 6632, 11 Ş 1215 (28 Aralık 1800)

²⁴ BOA, HAT., 13745, tsz.

²⁵ BOA, A.İAMD.d., 1703, 25 Ş 1218 (10 Aralık 1803); BOA, C.HR., 3614, 10 M 1219 (21 Nisan 1804).

²⁶ Ercüment Kuran, "Osmanlı Devleti'nin Londra Maslahatgüzarı Mehmed Sıdkı Efendi, 1803-1811" *Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, TTK, Ankara 1988, s. 43.

²⁷ BOA, HAT., 32117, 01 B 1223 (23 Ağustos 1808).

Ancak bu tercümanın Sıdkı Efendi'den önce hayatını kaybetmesi üzerine Antonaki Ramadani'nin maslahatgözarlığa tayin edilmesi kararı alındı.²⁸ Fakat Osmanlı hükümeti, bir süreliğine bu niyetini İstanbul'daki İngiliz elçiliğinden gizlemiş hatta Antonaki Ramadani'yi Dimitraki yerine atanması düşünülen tercüman olarak bildirmişti.²⁹ Bir ay kadar sonra Reisülküttap Mustafa Mazhar Efendi, İngiliz sefaretine vekâlet eden Stratford Canning ile yaptığı görüşmede Sıdkı Efendi'nin görevden alınması ve yerine Ramadani'nin atanması konusunda niyetleri olduğu beyanında bulunmuştu. Canning ise bu karardan hiç hoşnut olmamıştı. Babiâli'ye, benzer bir atamanın Avusturya veya Fransa'ya yapılması durumunda bu devletlerin asla kabul etmeyeceği ve İngiliz hükümetince herhangi bir Türk sefirin hiç ummadığı yetkilere kavuşan bir Rum'dan daha tercih edilir olduğu cevabını vermişti. Reis Efendi, Canning'in itirazını dikkate alacağını belirtmekle birlikte Antonaki Ramadani'yi İngiliz dışişlerine takdim eden muğlak ifadeli bir mektubu almayı başarmıştı. Canning, hükümetine daha önce Londra'da bir Rum maslahatgözar görev yaptığı için bu duruma kesin bir dille karşı çıkamadığını ve istenen mektubu vermek zorunda kaldığını bildirmişti.³⁰

Altı ay kadar sonra Antonaki Ramadani, İngiliz elçiliğine haber verilmeden ve pasaport başvurusunda bulunmadan İstanbul'dan ayrıldı. Stratford Canning, bu gelişmeyi doğal olarak çok şaşkıncı bulmuştu. Reis Efendi, Canning'e bunun bir ihmal sonucu olduğunu ve Ramadani'nin sadece tercüman olarak atandığını açıkladı. Diğer yandan ise, Canning tarafından verilen mektubun maslahatgözar olarak akredite edilmek üzere kullanılmak istendiğini ima etmişti. Stratford Canning, Ramadani'nin maslahatgözar olarak kabul edilmesi meselesinin majestelerinin onayına bağlı olduğunu Reis Efendi'ye anlatmaya çalışmış ve İngiliz pasaportuna sahip olmadığı için herhangi bir uygunsuzlukla karşılaşıp karşılamayacağına dair sorulara cevap vermekten kaçınmıştı.

Canning hükümetine, Antonaki Ramadani'nin kişisel karakteri hakkında itham ve önyargıda bulunmaksızın onun Türk temsilcisi seçilmesini görmekten dolayı üzgün olduğunu bildirmişti. Babiâli'nin tutumunu diplomatik nezaketlere uymayan bir davranış olarak nitelemişti. Canning, Türk hükümetinin dostça olmayan niyetler taşıdığını düşünse de masraflardan

²⁸ BOA, C.HR., 6722, 03 C 1225 (06 Temmuz 1810).

²⁹ FO., 78/70, 13 September 1810.

³⁰ FO., 78/70, 14 October 1810.

kurtulmak için bir Rum'un tercih edilmesini anlayabildiğini de ifade etmiştir.³¹

İngiliz sefaretine haber verilmeden yola çıkarılan Antonaki Ramadani, Ekim 1811'de Londra'ya ulaşmıştı. İlk olarak İngiliz Dışişleri Bakanlığı başkâtibi ile görüşmüş ve kendisine verilen itimâdnâmede maslahatgüzarlığa tayin edildiği ifade edilmesine rağmen Canning tarafından verilen mektupta tercüman olarak zikredilmesinin nedeni sorulmuştu. Antonaki Ramadani, Sıdkı Efendi'nin vefat haberi İstanbul'a ulaşmadan önce yola çıktığını, Sıdkı Efendi'ye dönüş izni verildiği için de Osmanlı hükümetince verilen itimâdnâmede başka bir elçi görevine başlayıncaya kadar maslahatgüzarlıkla tayin edildiğinin belirtildiğini ifade etmişti.³² Antonaki Ramadani, bu sıkıntılı sürece rağmen başkâtib ile yapılan mülakattan dört gün sonra İngiliz Dışişleri Bakanının konağına giderek itimâdnâmesini takdim etmiş ve görevine başlamıştır.³³

Babiâli'nin en başından beri niyetinin Antonaki Ramadani'yi maslahatgüzarlığa getirmek olduğu aşikârdır. Osmanlı Devleti, İngiliz hükümetinin olumsuz tavrına rağmen konuyu bir oldu-bitti ile kabul ettirmeyi başarmıştı. Bu şekilde Londra maslahatgüzarlığına tayin edilen Antonaki Ramadani,³⁴ ikamet elçiliklerinin kapatıldığı 1821 Rum İsyanına kadar vazifesinde kaldı. Fakat bir daha İstanbul'a dönemeyen Antonaki Ramani'nin akıbeti hakkında bir bilgiye sahip değiliz.

Berlin'de Rum Maslahatgüzarlar

Berlin'e gönderilen ilk ikamet elçisi Giritli Ali Aziz Efendi idi. Aziz Efendi'nin göreve başladıktan sadece bir yıl sonra vefat etmesi³⁵ üzerine Kethüda kâtibi halifelerinden Mehmed Esad Efendi maslahatgüzar olarak

³¹ *FO.*, 78/74, 23 June 1811.

³² İtimâdnâme için bkz. *BOA, HAT.*, 52701-B, tsz.

³³ *BOA, HAT.*, 49635, 25 L 1226 (12 Kasım 1811).

³⁴ 1818 yılında Londra'da basılan "The Military Costumes of Turkey" adlı Osmanlı askerlerinin kıyafetlerinden oluşan kıyafet albümünde Ramadani Efendi'nin de tam boy bir portresi bulunmaktadır. Esmâ İğüs, "Kültürlerarasılık, 19. Yüzyılda Londra'da Basılan Osmanlı Albümleri", *Cedrus III*, 2015, s. 373-374.; Antonaki Ramadani, C.S. Harris adlı yazar tarafından kaleme alınan "Where Shadows Dance" adlı romandaki karakterlerden biridir. Roman onun görev yaptığı dönemde Londra diplomatik çevrelerinde yer alan bir dizi cinayetle ilgilidir. Bkz. C.S. Harris, *Where Shadows Dance*, Penguin Group, New York 2011.

³⁵ H. Ahmed Schmiede, *Giritli Ali Aziz Efendi'nin Berlin Sefareti*, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, ty., s. 25.

tain edildi.³⁶ Esad Efendi'nin iki yıl devam eden Berlin maslahatgözarlığı 17 Eylül 1802 tarihi itibarıyla sona erdi³⁷ ve yerine Yanko Koperi atandı. Yanko Koperi, Ali Aziz Efendi'nin elçiliğinde sefaret tercümanlığı yapmış³⁸ ve görevine Esad Efendi döneminde de devam etmişti.³⁹

XIX. yüzyılın başlarında Napolyon savaşlarından dolayı Avrupa'da sürekli değişen dengeler Osmanlı Devleti'ni de etkilemekteydi. 1804 yılında Prusya'nın hem Rusya ve hem de Fransa ile Osmanlı aleyhine yakınlaşmaya başlaması Berlin'e daha liyakatli bir maslahatgözarın atanmasını gündeme getirdi. Ayrıca Yanko Koperi'nin Prusya'daki Fransız elçisinin adamı olduğuna dair duyular alınmıştı. Sonuçta iki yıldan beri Berlin maslahatgözarlığı yapan Yanko Koperi'nin azline karar verildi.⁴⁰

Koperi'nin yerine tayin edilen Yakovaki Argiropoulo, eski Londra maslahatgözarı Yanko'nun ağabeyi idi.⁴¹ Daha önce Rum Patrikhanesinde çalışmış ve Eflak voyvodası olan kayınpederi Michel Soutza'nın kapı kethüdalığında bulunmuştu.⁴² Maslahatgözarlığa atandığı sırada Babiâli'de Avrupa gazetelerini tercüme etmekle vazifeliydi.⁴³

Yakovaki Efendi, 10 Temmuz 1804 tarihi itibarıyla görevine başladı.⁴⁴ Vazifesinde iki yılını doldurmadan Berlin'in havasına uyum sağlayamamasını ve sağlık sorunlarını gerekçe göstererek yerine kardeşi Yanko Argiropoulo'nun tayin edilmesi ricasında bulundu.⁴⁵ Aslında daha önce

³⁶ Aslında Babiâli, Berlin'e yeni bir elçi ataması yapmayı planlamıştı. Fakat Berlin hükümeti yeni bir Osmanlı elçisi istemiyordu. Hatta İstanbul'daki elçileri Knobelsdorf'a rahatsızlık verici bir merasimden başka bir şey olmayan ve gerçekten yararlı olduğu tartışmalı bir misyon şefliğini Berlin'de bulundurma fikrinden Babiâli'yi kırmadan, tamamen vazgeçirme gibi bir şansları olup olmadığını sormuşlardı. Prusya'nın bu tutumundan dolayı Babiâli, Berlin'e yeni bir elçi gönderme fikrinden vazgeçmiş ve Mehmed Esad Efendi'yi maslahatgözar olarak tayin etmişti. Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Nilüfer Epçeli, C. VII, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 38-39.

³⁷ Borçlarından dolayı Berlin'den ayrılmayan Esad Efendi, kısa bir süre sonra da hastalanmış ve aylarca devam eden hastalığının ardından Nisan 1804'de vefat etmiştir. Irena Fliter, "The Diplomats' Debts: International Financial Disputes between the Ottoman Empire and Prussia at the end of the Eighteenth Century", *Osmanlı Araştırmaları*, XLVIII (2016), s. 399. BOA, *HAT.*, 5727-A, 06 R 1217 (06 Ağustos 1802).

³⁸ Schmiede, *a.g.e.*, s. 21.

³⁹ BOA, *C.HR.*, 7341, 19 Z 1217 (12 Nisan 1803).

⁴⁰ BOA, *HAT.*, 7724, tsz.

⁴¹ BOA, *C.HR.*, 1743, 24 Ra 1219 (03 Temmuz 1804).

⁴² Rangabé, *a.g.e.*, s. 3

⁴³ BOA, *HAT.*, 7724, tsz.

⁴⁴ BOA, *C.HR.*, 1662, 25 R 1219 (03 Ağustos 1804).

⁴⁵ BOA, *HAT.*, 52732, tsz.

kardeşinin kendi emrinde kâtip olarak istihdam edilmesini istemişti. Ancak Yakovaki Efendi'nin kendisi de yabancı dil bildiği için isteği geri çevrilmişti.⁴⁶ Fakat bu defaki talebi kabul edildi ve yerine kardeşi Yanko Efendi atandı.⁴⁷

Kısa süreli Berlin Maslahatgüzarlığına rağmen sonraki yıllarda Yakovaki Bey'in önemli hizmetlerde bulunduğunu görmekteyiz. 1809 yılında Donanma Tercümanlığına getirildi. Ancak güvenilir ve muktedir olmadığı gerekçesiyle 1811 yılında görevinden azledildi.⁴⁸ 1812-1815 yılları arasında Divan Tercümanlığı yaptı. Rakiplerinden Michael Soutzo'nun entrikaları sonucu görevinden alındı.⁴⁹ Bir ara Eflak voyvodalığına atanması gündeme geldi. Fakat donanma ve divan tercümanlıkları ile voyvodalıkları sadece dört Fenerli ailenin tekeline bırakan bir düzenleme yapıldığı için emekliye sevk edildi.⁵⁰

Yakovaki Bey'in Osmanlı bilim literatürüne de katkıları olmuştur. Mahmut Raif Efendi tarafından kaleme alınan bir Fransızca coğrafya kitabını *el-İcaletü'l-Coğrafiyye* başlığı altında tercüme etmişti. Ayrıca Jean Henri Castera'dan uyarladığı Çariçe Katerina'ya dair bir tarih kitabı da bulunmaktadır.⁵¹

Rum İsyanının başlamasından sonra Anadolu'ya sürgün edilen Fenerli Rumlar arasında Yakovaki Argiropoulo da bulunmaktaydı. İlk olarak Çorum'a sürgün edildi. 1824 yılından itibaren Bursa'da ikametlerine izin verildi.⁵² İstanbul'a ancak 1828 yılında dönebildi. Sürgünden sonra Edirne Antlaşması'nda çözümlenmeyen bazı sorunların müzakeresi için St. Petersburg'a fevkalade elçi olarak gönderilecek Fethi Paşa maiyetine tercüman tayin edildi. Fakat başına bir şey gelmesinden korktuğu için yanına ailesini de alarak bir Fransız gemisiyle Osmanlı topraklarından firar etti.⁵³ 1850 yılında Atina'da hayatını kaybetti.⁵⁴

⁴⁶ BOA, *HAT.*, 4887-B, 01 R 1220 (29 Haziran 1805).

⁴⁷ BOA, *C.HR.*, 8384, 12 N 1220 (04 Aralık 1805).

⁴⁸ BOA, *HAT.*, 27972, tsz.

⁴⁹ Johann Strauss, "The Millets and The of Ottoman Languages, The Contribution of Ottoman Greeks to Ottoman Letters (19th-20th Centuries)", *Die Welt Des Islams*, 35/2, 1995, s. 221-222.; Sturdza, a.g.e., s. 157.

⁵⁰ Sezai Balcı, *Babiâli Tercüme Odası*, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 121.

⁵¹ *A.g.e.*, s. 130.

⁵² BOA, *C.HR.*, 99, 17 Ş 1239 (15 Haziran 1824).; BOA, *HAT.*, 36414, tsz.; BOA, *HAT.*, 36414-A, tsz.; BOA, *HAT.*, 40222, 20 B 1240 (10 Mart 1825).

⁵³ BOA, *HAT.*, 48156, tsz.

⁵⁴ Strauss, *a.g.m.*, s. 222.; Sturdza, *a.g.e.*, s. 157.; BOA, *HAT.*, 48156, tsz.

Yakovaki Bey'in yerini alan kardeşi Yanko Argiropoulo'nun Berlin maslahatgüzarlığına atanması Kasım 1805'de gerçekleşmiş olmasına rağmen İstanbul'dan ayrılması ancak ertesi sene Mart ayında mümkün oldu⁵⁵ ve 9 Mayıs 1806 tarihi itibarıyla itimadnâmesini sunarak görevine başladı.⁵⁶ Göreve başlamasından kısa bir süre sonra Fransız ordularının Berlin'e girmesi Prusya ile Osmanlı Devleti arasındaki diplomatik ilişkileri de olumsuz etkiledi. Tilsit Antlaşması öncesinde, 1807 yılı ortalarına doğru İstanbul'a gelen Prusya elçisi Baron Senfft von Pilsach, Fransa'nın isteği doğrultusunda kabul edilmedi ve elçiden ülkesine geri dönmesi istendi. Babıâli'nin tavrını kabul etmeyen Prusya, İstanbul'daki elçiliğini kapatma kararı aldı.⁵⁷ Anlaşıldığı kadarıyla müteakabiliyet esasları doğrultusunda Yanko Argiropoulo'nun görevi de sona erdi. Bu şekilde faaliyetleri sonlandırılan ilk ikamet elçiliği olan Berlin'deki Osmanlı temsilciliği ancak 1837 yılında yeniden açılabilirdi.⁵⁸

Viyana'da Rum Maslahatgüzarlar

İlk ikamet elçilikleri döneminde Viyana'da sadece İbrahim Afif Efendi, elçi olarak görev yapmış ve onun ardından 1821 yılına kadar Rum maslahatgüzarlar tarafından idare edilmiştir. Babıâli'nin Müslüman elçiler yerine Rum tercümanları maslahatgüzarlığa tayin etme kararına uygun bir şekilde üç yıllık görev süresi dolan İbrahim Afif Efendi, 1800 yılının sonlarında Viyana'dan ayrılırken tercümanı Konstantin Dibalto'yu maslahatgüzar olarak bıraktı.⁵⁹

Kefalonyalı aristokrat bir aileden gelen Konstantin Dibalto,⁶⁰ sekiz yıl Viyana'da maslahatgüzarlık yaptıktan sonra⁶¹ hem kendi talebi hem de Avusturya hükümetinin isteği neticesinde görevinden alındı. Kendisi doktorların sağlığı için hava değişikliğine ihtiyacı olduğunu söylediklerini

⁵⁵ BOA, *HAT.*, 13179-F, 18 Ra 1221 (05 Haziran 1806)

⁵⁶ BOA, *HAT.*, 13806, 29 S 1221 (18 Mayıs 1806)

⁵⁷ Zinkeisen, *a.g.e.*, C. VII., s. 340-349.

⁵⁸ *Devlet-i Aliyye-i Hâriciyye Nezâret-i Celîlesi Sâlnâmesi 1301*, C. I, Haz. Ahmed Neziha Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2003. s. 168.

⁵⁹ Kuran, *a.g.e.*, s. 45.; Afif Efendi, Konstantin Tibaldon'un maslahatgüzarlık başlangıcını kendisinin İstanbul'a döndüğü tarih olan 5 Ocak 1801'i vermektedir. Oysa Dibalto'nun maslahatgüzarlığı Afif Efendi'nin Viyana'dan ayrıldığı tarihten itibaren başlaması gerekir. BOA, *C.HR.*, 6832, 12 M 1216 (25 Mayıs 1801).

⁶⁰ Sturdza, *a.g.e.*, 433.

⁶¹ BOA, *HAT.*, 51992, tsz.

belirterek görevinden affını ve İstanbul'a dönmesine izin verilmesini istemişti. Avusturya hükümetinin de Konstantin Dibalto hakkında bazı şikâyetleri vardı.⁶² Avusturya hükümeti reayadan bir maslahatgüzar yerine Müslüman bir büyükelçinin Viyana'da görevlendirilmesini istiyordu. Babîali de, Avrupa'daki yeni gelişmelerden dolayı Viyana'ya dirayetli bir Müslüman elçinin atanmasının uygun olacağını düşünmekteydi. Çünkü Avusturya ve Rusya, Fransa'ya karşı yeni bir cephe oluşturuyorlardı. Bu ise o sıralarda Osmanlı Devleti'ni kendisiyle ittifaka zorlayan Fransa'nın pençesinden kurtulmak için bir fırsat olabilirdi. Fakat büyükelçi göndermek masraflı olacağı için yerine birkaç kişilik maiyetle bir ortaelçinin gönderilmesi daha uygun bulundu. Hatta bu görev için daha önce İran'a elçi olarak giden Refi Efendi seçildi. Fakat Refi Efendi'nin İstanbul'dan hilat giydirilerek Viyana'ya gönderilmesi durumunda Fransa'nın tepki göstermesinden korkuluyordu. Bu nedenle Refi Efendi'nin önce orduda görevlendirilmesi, oradan da Viyana'ya geçmesinin daha uygun olduğuna karar verildi.⁶³

Refi Efendi'nin atama süreci tamamlanıncaya kadar Viyana'da bir Osmanlı memurunun bulunması elzem görülmüştü. Fakat Konstantin Dibalto'nun maslahatgüzarlığı bırakmak istemesinden dolayı yerine bir başkasının görevlendirilmesi gerekiyordu. Berlin ikamet elçiliğinin kapanmasından dolayı görevi sonlanan Yanko Argiropoulos bir süreden beri Viyana'daydı. Kendisi iki defa maslahatgüzarlık hizmetinde bulunmuş tecrübeli bir isimdi.⁶⁴ Üstelik ağabeyi Yakovaki Bey, o dönemde Divan Tercümanı idi. Bu nedenlerle tercih edilen Yanko'ya bir şukka yazılarak, bir elçi tayin edilinceye kadar Avusturya hükümeti nezdinde Devlet-i Aliyye'nin temsilcisi olarak görevlendirildiği ve hazırlanan itimâdnâmenin eline ulaşmasından sonra Başvekile teslim etmesi emredildi.⁶⁵

Viyana'daki ilk Rum maslahatgüzar Konstantin Dibalto'nun (Constantin Tibaldo) bu görevi sırasında ilmi çalışmalarda bulunduğunu da bilmekteyiz. *The Universal Magazine* dergisinde çıkan bir habere göre, Doğu Akademisinden Prof. Chabert gözetiminde Osmanlıca bir dünya ve bir de Avrupa haritası hazırlamıştı.⁶⁶ Yine bu dönemde *Safahat-ı Hendesiyye* adlı

⁶² BOA, HAT., 3385, tsz.

⁶³ BOA, HAT., 53414, 11 R 1223 (06 Haziran 1808).

⁶⁴ BOA, HAT., 3385, tsz.

⁶⁵ BOA, HAT., 52698, tsz.

⁶⁶ The Universal Magazine, Vol. VI, July to Decembre 1806, London, p. 148.

eseri kaleme aldı.⁶⁷ Fakat Dibalto'nun maslahatgüzarlık sonrası hayatı hakkında sağlıklı bir bilgiye sahip değiliz.⁶⁸

Konstantin Dibalto yerine Viyana'ya maslahatgüzar atanan Yanko Argiropoulo, Müslüman bir elçi gönderilene kadar yani geçici bir süre için bu göreve getirilmişti.⁶⁹ Fakat muhtemelen 1808 Temmuz ayında İstanbul'da gerçekleşen taht değişikliği ve ardından yaşanan gelişmeler Refi Efendi'nin tayin sürecinin tamamen askıya alınmasına sebep oldu. Böylece Yanko Argiropoulo, 1811 yılına kadar görevinde kaldı. O tarihte iki ülke arasındaki diplomatik ilişkileri yürütme konusunda yetersiz olduğu gerekçesiyle İstanbul'daki Avusturya elçiliğinin isteği üzerine görevinden alındı.⁷⁰

Yanko Argiropoulo, ilk ikamet elçilikleri döneminde birden fazla başkentte maslahatgüzarlık yapan tek isimdi. Rum İsyanı sırasında ağabeyi ile beraber sürgün edildi.⁷¹ 1850 yılında İstanbul'da hayatını kaybetti.⁷²

Viyana maslahatgüzarlığına tayin edilen yeni isim Yanko Mavroyani (Jean Mavroyeni) idi. Fenerli Rumların önemli ailelerinden birine mensuptu. Köklerinin Venedikli Morosini hanedanına dayandığı rivayet edilmekteydi. Kiklad Takım Adaları, Paros, Tinos ve Mikonos adalarında zengin mülkleri bulunmaktaydı. Babası Dimitraki, Mikonos Beyi olarak zikredilmekle birlikte⁷³ hiç şüphesiz ailenin en bilinen siması, Eflak voyvodası olan amcası Nikolaki idi.⁷⁴ Kaptan-ı Derya Gazi Hasan Paşa'nın himayesi sayesinde voyvodalığa getirilen Nikolaki Mavroyani, hamisinin vefatının ardından hıyanetle suçlanarak idam edildi.⁷⁵ Bu olayın ardından amcasının hazinedarı olan Yanko Mavroyani, Viyana'ya firar etti.⁷⁶ Napolyon'un Viyana'yı işgal

⁶⁷ BOA, C.MF., 8620, 29 Ca 1220 (25 Ağustos 1805)

⁶⁸ Konstantin Dibalto adlı bir kişi 1844-1864 yılları arasında İstanbul Heybeliada Ruhban Okulunun ilk müdürlüğünü yapmıştır. Fakat her ikisinin aynı kişi olup olmadığı konusunda kesin bir bilgiye rastlayamadık. Salih İnci, *Dinler Tarihi Açısından Heybeliada Ruhban Okuluna Genel Bir Bakış*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007, s. 64.

⁶⁹ BOA, HAT, 52698, 05 Ca 1223 (29 Haziran 1808).

⁷⁰ BOA, C.HR., 4892, 01 Ca 1226 (24 Mayıs 1811).

⁷¹ BOA, C.HR., 99, 17 L 1239 (15 Haziran 1824).; BOA, HAT., 40222, 20 B 1240 (10 Mart 1825).

⁷² Sturdza, a.g.e., s. 157.

⁷³ A.g.e., s. 339-340.

⁷⁴ Theodore Blancard, *Les Mavroyénis: l'Histoire d'Orient*, C. II, Paris 1909. s. 136.

⁷⁵ Zeynep Sözen, *Fenerli Beyler 110 Yılın Öyküsü, (1711-1821)*, Aybay Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 137.

⁷⁶ Viyana'da bulunduğu ilk yıllarda Rum milliyetçiliğinin sembol ismi Rigas'la yakın ilişkisi olduğuna dair iddialar için bkz. Blancard, a.g.e., s. 136-137.

ettiği dönemde Osmanlı maslahatgüzarının firar etmesi nedeniyle sahipsiz kalan Osmanlı tebaasının temsilciliğini üstlendi.⁷⁷ Hizmetleri nedeniyle, Babîâli tarafından kendisine sefaret başkâtibi unvanı verilerek maaş bağlandı.⁷⁸ Sonraki yıllarda da Babîâli ile iyi ilişkilerini sürdürdüğü için Yanko Argiropoulo yerine Viyana maslahatgüzarı tayin edildi. Yanko Mavroyani'nin tayinine aslında onun Osmanlı tabiiyetinden çıkıp Avusturya vatandaşlığına geçtiği ve yabancı bir devlet tebaasının maslahatgüzarlık yapmasının sakıncalı olacağı gerekçesiyle itirazlar söz konusuydu.⁷⁹ Fakat bu itiraz sonuçsuz kaldı ve Yanko Mavroyani 16 Mayıs 1811 tarihinde itimâdnâmesini teslim ederek görevine başladı.⁸⁰

1821 Rum İsyamı ile Yanko Mavroyani'nin görevi sonlandırıldı. Babîâli tarafından İstanbul'a dönmesi istendi ancak hayatından endişe ettiği için Metternich'in telkiniyle Macaristan'ın Pressburg şehrine sığındı. 1829 Londra Protokolü'nün imzalanmasından sonra Viyana'ya dönebildi. 1832 yılında Babîâli tarafından yeniden Viyana maslahatgüzarlığına tayin edildi. Bir ara Mehmed Ali Paşa meselesinde İngiltere'nin yardımını temin edebilmek amacıyla fevkalade memur olarak Londra'ya gönderildi.⁸¹ 1836 yılında Ferik Ahmed Paşa'nın Viyana'ya elçi atanmasıyla Yanko Mavroyani'nin maslahatgüzarlığı sona erdi. Fakat hizmetlerinin karşılığı olarak Viyana sefaret müsteşarlığına getirildi ve bu görevini ⁸²1841 yılındaki vefatına kadar devam ettirdi.⁸³

Paris'te Rum Maslahatgüzarlar

Osmanlı Devleti'nin Paris ikamet elçiliği diğer elçiliklere göre farklı bir tarihi seyir izlemiştir. Diğer elçilikler 1800 yılından sonra maslahatgüzar düzeyinde temsil edilirken Paris sefareti, bir yıllık istisna dışında, 1811 yılına kadar Müslüman elçiler tarafından idare edildi. Fransa'nın başkentindeki ilk Osmanlı ikamet elçisi, 1797'de göreve başlayan Morali Esseyid Ali Efendi idi. Fakat Esseyid Ali Efendi'nin elçilik süresi henüz bir yılı doldurmuşken,

⁷⁷ Yanko Mavroyani'nin özellikle Avusturya hükümetinin Osmanlı tebaasına konulan ağır vergilerin kaldırılmasında önemli katkısı bulunmaktaydı. Bkz. BOA, *HAT.*, 51992, tsz.

⁷⁸ BOA, *HAT.*, 57916, tsz.

⁷⁹ BOA, *C.HR.*, 4892, 30 CA 1226 (22 Haziran 1811).

⁸⁰ BOA, *C.HR.*, 3700, 08 C 1226 (30 Haziran 1811).

⁸¹ Musa Kılıç, *Osmanlı Hariciyesinde Gayrimüslimler (1836-1876)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009., s. 113.

⁸² *A.g.t.*, s. 146-147.

⁸³ *A.g.t.*, s. 187.

Fransa'nın Mısır'ı işgal etmesinden dolayı iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler kesintiye uğradı. Mısır işgalinin sona ermesinin ardından barış müzakerelerinde bulunmak üzere Ali Efendi'nin yerine fevkalade elçi sıfatıyla Mehmed Said Galib Efendi görevlendirildi. 1802 yılında Paris antlaşması imzalanarak iki ülke ilişkileri yeniden tesis edildi.⁸⁴ Görevini tamamlayan Mehmed Said Galib Efendi, aynı yılın Eylül ayında İstanbul'a dönerken Aleksandır Ralli adlı Rum tercümanını maslahatgüzar olarak Paris'te bıraktı.⁸⁵

Aleksandır Ralli, Sakız Adasının önde gelen tüccar ailelerinden birine mensuptu.⁸⁶ Fransa adına casusluk yaptığı ortaya çıkan Panayotaki Kodrika'nın yerine Moralı Esseyid Ali Efendi maiyetine tercüman olarak tayin edilmişti.⁸⁷ Esseyid Ali Efendi ve halefi Mehmed Galip Efendi'nin elçiliklerinde tercümanlık yaptıktan sonra 29 Eylül 1802 tarihi itibarıyla Paris maslahatgüzarı olarak göreve başladı.⁸⁸ Fakat sadece bir yıl kadar maslahatgüzarlık hizmetinde bulundu. Halet Efendi'nin Paris'e gelmesi ile birlikte görevi sona erdi.⁸⁹ Aleksandır Ralli, Rum İsyanı sırasında idam edildi.⁹⁰

Halet Efendi'nin ardından Paris sefaretine Muhib Efendi tayin edilmişti. Onun görev süresi de 1811 yılında sona erdi. Babıâli, sefaret kâtibi Galip Efendi'nin maslahatgüzar olarak Paris'te kalmasına karar vermişti. Sefaret tercümanlarından biri Muhib Efendi ile İstanbul'a dönecek, diğeri ise Galip Efendi ile beraber Paris'te kalacaktı. Fakat Muhib Efendi'nin 31 Ağustos 1811'de⁹¹ Paris'ten ayrılmasından sadece iki hafta sonra Galip Efendi vefat etti. Bunun üzerine Galip Efendi yanında kalan tercüman Panayotaki Argiropoulo⁹² Paris maslahatgüzarlığına tayin edildi.⁹³

⁸⁴ Nihat Karaer, "Fransa'da İlk İkamet Elçiliğinin Kurulması Çalışmaları Ve İlk İkamet Elçimiz Seyyid Ali Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1797 – 1802) Sürecinde Osmanlı – Fransız Diplomasi İlişkileri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXXI/51, 2012, s. 87.

⁸⁵ BOA, *A.İDVNSNMH.d.*, No: 10, Hüküm 1, s.1., 17 Ca 1217 (15 Eylül 1802); BOA, *HAT.*, 5686, 07 B 1218 (23 Ekim 1803).

⁸⁶ Sturdza, *a.g.e.*, s. 386.

⁸⁷ BOA, *AE.SSLM.III.*, 10413, tsz.

⁸⁸ BOA, *AE.SSLM.III.*, 23000, tsz.

⁸⁹ Aleksan Efendi, borçları yüzünden bir süre daha Paris'ten ayrılamaz. Bkz. BOA, *C.HR.*, 8884, 18 Ca 1218.

⁹⁰ Philliou, *a.g.e.*, s. 72.

⁹¹ *FO.*, 78/74, 23 June 1811.

⁹² Panayotaki Efendi'nin ailesi hakkında bilgi sahibi değiliz. Muhtemelen Berlin'de maslahatgüzarlık yapmış olan Argiropoulo kardeşlerle akrabalığı vardı.

⁹³ BOA, *HAT.*, 52628, 25 S 1226 (21 Mart 1811)BOA, *HAT.*, 14153, tsz.; BOA, *C.HR.*, 5213, 1 C 1227 (12 Haziran 1812)

Panayotaki Efendi'nin Paris maslahatgüzarlığı başlangıçta geçici statüsündeydi. Fransa hükümeti, Babıâli'nin yeni bir Müslüman elçi tayin etmesini beklemekteydi.⁹⁴ Aynı sıralarda İngiliz hükümeti de Londra maslahatgüzarı Sıdkı Efendi yerine bir elçinin tayin edilmesi isteğini Osmanlı hükümetine bildirmişti.⁹⁵ Her iki ülkeden gelen baskılar sonucunda Amedî Odası hulefasından Hamid Bey Londra'ya ve Necib Efendi ise Paris'e tayin edildi.⁹⁶ Hatta bu gelişmelerden haberdar olan Avusturya hükümeti de Viyana'ya Müslüman bir elçinin atanmasını talep etmişti.⁹⁷ Fakat o sıralarda Fransa ile Rusya arasında gerginliğin artması yeni elçilerin gönderilmesinin askıya alınmasına neden oldu. Paris'e tayin edilen Necip Efendi'nin, Osmanlı Devleti ile Fransa arasında bir ittifak kurulması konusunda baskı görmesinden korkuluyordu. Böyle bir ittifakın yarardan çok zarar vereceğini öngören Babıâli, elçilerin gidişinin elden geldiğince ertelenmesi kararını aldı.⁹⁸

Ertelemenin nedenlerinden biri de o sıralarda Osmanlı Devleti'nin mâlî durumunun elçi masraflarını karşılamayı elvermemesiydi. Hatta elçi gönderilemeyeceği ve Rum maslahatgüzarlara da güvenilemeyeceği için danişlü kâtiplerinden birer kişi seçilip serkâtip unvanıyla tayin edilmesi gündeme geldi. Fakat bu fikir Ordu-yu Hümayun tarafından gelen iradelere aykırı görüldüğünden kabul edilmedi.⁹⁹ Napolyon'un Moskova seferine çıkması ve yaşadığı hezimet Babıâli'nin gönülsüz olduğu elçi gönderme fikrinden büsbütün vazgeçmesini sağladı.¹⁰⁰

Panayotaki Efendi'nin maslahatgüzarlığının geçici statüden daimiye dönüştürülmesi ancak Fransa'da rejim değişikliğinden sonra mümkün olacaktı. Napolyon Bonapart, 1813'de Uluslar Savaşı'nda (Leipzig) yenilmesinden sonra Elbe Adasına sürgün edilmiş ve Fransa'da anayasal monarşi ilan edilerek XVIII. Louis tahta çıkarılmıştı. Bu gelişmelerin ardından Osmanlı Devleti, Fransa'daki yeni rejimin tanındığına dair bir nâme ile Panayotaki'nin daimi maslahatgüzarlığına ilişkin bir itimâdnâmeyi Paris'e gönderdi. Fakat Panayotaki Efendi, Sultan'ın nâmesini krala ve

⁹⁴ BOA, *HAT.*, 37644, 25 R 1226 (19 Mayıs 1811).

⁹⁵ *FO.*, 78/74, 9 December 1811.

⁹⁶ BOA, *C.HR.*, 4361, tsz.

⁹⁷ BOA, *HAT.*, 40836, 21 Ra 1227 (04 Nisan 1812).

⁹⁸ BOA, *C.HR.*, 4361, tsz.

⁹⁹ BOA *HAT.*, 42289, tsz.

¹⁰⁰ Ahmet Dönmez, "Osmanlı Devleti'nde Tek Taraflı Diplomasi Anlayışı ve Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Süreci", *Osmanlı Diplomasi Tarihi, Kurumları ve Tatbiki*, Ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, Grafiker Yayınları, Ankara 2018, s. 169-170.

itimâdnâmesini başvekil takdim edemedi Elbe adasından kaçan Napolyon Bonapart Paris'e geri döndü.

Napolyon'un dönüşü ile birlikte, Panayotaki Efendi dışında diğer ülke temsilcileri Fransa başkentini terk ettiler. Osmanlı maslahatgüzarının Paris'te kalması yeni bir diplomatik sorun anlamına gelmekteydi. Panayotaki Efendi, Napolyon rejiminin tanınması için baskı altında tutulmaktaydı. İstanbul'a maslahatgüzar tayin edilmiş fakat henüz Fransa'dan ayrılmamış olan Mösyö Juber ve bizzat Dışişleri Bakanı Duke de Caulaincourt XVIII. Louis'e gönderilen nâmelerin kendilerine teslim edilmesini talep etmişlerdi. Panayotaki Efendi ise buna izni olmadığı ve Babiâli'den haber beklediğini beyan ederek talepleri reddetmişti.¹⁰¹ Aynı sıralarda Avusturya hükümeti, Viyana'da bulunan Osmanlı maslahatgüzarı Yanko Mavroyani aracılığıyla, Osmanlı Devleti'nin Napolyon karşıtı bloğa katılmasını ve derhal Paris'teki temsilciliğinin kapatılmasına dair bir notayı Babiâli'ye göndermişti.

Her iki cihetten baskı altında kalan Babiâli, meselenin derhal Şura Meclisinde müzakere edilmesine karar verdi. Şura Meclisine göre; Fransa kralına nâme gönderilmesi ve nezdine maslahatgüzar tayin edilmesi, Osmanlı Devleti'nin Bourbonne hanedanını tanıdığını göstermekteydi. Her ne kadar Napolyon Paris'e dönmüş ve Fransa kralı başkenti terk etmiş ise de Osmanlı Devleti açısından XVIII. Louis'in konumunda herhangi bir değişiklik olmamıştı. Paris maslahatgüzarlığının kapatılması, hem Fransızlarla düşmanlığa yol açabilir hem de tarafsızlık ilkesine aykırı olabilirdi. Şura Meclisi, Metternich'e cevap verilmesi durumunda; Osmanlı Devleti'nin Paris ve sahil bölgelerinde ticari faaliyetlerde bulunduğu ve ticaret erbabının korunması ile işlerine yardımcı olunması için maslahatgüzarlığın açık tutulduğunun belirtilmesini kararlaştırdı. Ayrıca Osmanlı maslahatgüzarının her elçinin doğal görevi olan diplomatik işlerle meşgul olmayacağını vurgulanması da uygun bulunmuştu.¹⁰²

Napolyon Bonapart'ın Waterloo Savaşında yenilmesi, St. Helene adasına sürgünü ve XVIII. Louis'in Paris'e dönüşü krizin daha fazla büyümeden sonlanmasını sağladı. Panayotaki Efendi, 14 Ekim 1815'de saraya davet edilerek XVIII. Louis'e Osmanlı sultanının nâme-i hümayununu ve kendisinin daimi maslahatgüzar atandığına dair itimat mektubunu teslim etti. Aslında maslahatgüzar sıfatına haiz olan diplomatların itimat mektuplarını diplomatik teamüller gereği başvekillere veya dışişleri bakanlarına sunmaları

¹⁰¹ BOA, *HAT.*, 49272, 16 N 1230 (22 Ağustos 1815).

¹⁰² BOA, *HAT.*, 37563., tsz.

gerekmekteydi. Fakat Panayotaki'nin talebi üzerine nâme-i hümâyun ve itimat mektubu bizzat XVIII. Louis tarafından alınmış ve bu olay dönemin gazetelerinde de yankı bulmuştu.¹⁰³

Panayotaki Argiropoulos, 1817 yılına kadar ifa ettiği Paris maslahatgüzarlığından kendi isteğiyle ayrılmıştır. Uzun yıllardır ailesinden ayrı kaldığını ve vefat eden babasının vasisi olarak miras işleriyle ilgilenmesi gerektiğini belirterek görevinden affi talebinde bulunmuş ve bu talebi Babîâli tarafından kabul edilmiştir.¹⁰⁴ Başkente dönüşünden sonra uzun yıllar önemli bir devlet hizmetinde yer alamadı. Hatta Pertev ve Akif Paşa hizipleri arasındaki çekişmeden dolayı kısa bir süreliğine sürgüne gönderildi. 1840 yılında hem affedildi hem de Kıbrıs Kapıkethüdası olarak tayin edildi.¹⁰⁵ İhtiyarlığına rağmen 1848 yılındaki ölümüne kadar bu görevine devam etti.¹⁰⁶

Panayotaki Efendi'nin Paris maslahatgüzarlığından alınması üzerine yerine Fenerli Rumlardan Mano ailesine mensup ve muteber boyarlardan Dimitraki'nin oğlu Nikolaki Mano'nun tayin edilmesine karar verildi.¹⁰⁷ Nikolaki Mano, ilk ikamet elçilikleri döneminde Paris'te görev alan son Rum maslahatgüzarıdır. Ailesi aslen Sicilya kökenliydi. Bir dönem Galata'daki Ceneviz kolonisini idare eden aile, İstanbul'un fethinden sonra Ortodoksluğa geçerek Fenerli Rum aileleriyle bütünleşmişti.¹⁰⁸ Nikolaki Mano'nun Paris maslahatgüzarlığı üç yıl kadar devam etti. 1821 Rum İsyanı arifesinde sağlık sorunlarını gerekçe göstererek görevinden ayrılma talebi kabul edildi ve yerine Todoraki Negrikomis tayin edildi.¹⁰⁹ Fakat Nikolaki Mano isyanın başlamasından dolayı İstanbul'a geri dönmedi ve 1824'te Paris'te hayatını kaybetti.¹¹⁰

¹⁰³ BOA, *HAT.*, 49759, tsz.

¹⁰⁴ BOA, *HAT.*, 37593, tsz.

¹⁰⁵ Panayotaki Argiropoulos, belgelerde Topal Panayotaki adıyla zikredilmektedir. Sürgüne dair bkz. BOA, *İ.HR.*, 6/274, 2 C 1256 (1 Ağustos 1840).

¹⁰⁶ Panayotaki Efendi, hizmetlerine karşılık çeşitli defalar ödüllendirilmiştir. İki defa nişan verilen Panayotaki Efendi'ye ayrıca 30 bin kuruş değerinde bir sahilhane tevcih edilmiştir. 19 Haziran 1848 tarihinde vefat eden Panayotaki'nin yerine damadı Yorgaki atanmıştır. Bkz. BOA, *İ.HR.*, 23/1081 28 N 1259 (23 Ekim 1843).; BOA, *İ.HR.*, 33/1506, 8 S 1262 (05 Şubat 1846).; BOA, *A.MKT.*, 35/44, 14 S 1262 (11 Şubat 1846).; BOA, *HAT.*, 35774, tsz.; BOA, *MVL.*, 60/50, 01 Ş 1264 (03 Temmuz 1848).; BOA, *A.MKT.*, 79/3, 25 Ş 1264 (27 Temmuz 1848).

¹⁰⁷ BOA, *HAT.*, 37593, tsz.

¹⁰⁸ Rangabe, *a.g.e.*, s. 61.

¹⁰⁹ BOA, *HAT.*, 46811, tsz.

¹¹⁰ Sturdza, *a.g.e.*, s. 316.

Nikolaki Mano yerine Paris maslahatgüzarlığına getirilen Todoraki Negrikomis daha önce Boğdan Voyvodası Kalimaki'nin kapı kethüdalığında bulunmuştu.¹¹¹ Fenerli toplumuna sonradan entegre olmuş ailesi aslen İtalyan kökenliydi. Atandığı sırada ağabeyi Konstantin Eflak kaymakamı idi.¹¹² Todoraki Negrikomis Fransa'ya gitmek üzere hareket ettiğinde Mora'da isyan yeni başlamıştı. Fakat Mora yakınlarında bindiği gemiden kaçarak isyancılara katıldı.¹¹³ Todoraki'nin firarı üzerine Viyana ve Londra'daki Rum maslahatgüzarları da görevlerinden azledildi.¹¹⁴ Babiâli'nin aldığı karara göre Rum İsyanının bastırılmasından sonra Müslümanlar arasından elçi seçilerek yeniden Avrupa'ya gönderilecekti. Bu sayede genç bürokratlarından birkaçının batı dillerini öğrenmeleri sağlanacaktı.¹¹⁵ Fakat Kavalalı Mehmed Ali Paşa sorununun gündeme gelmesi ile birlikte Avrupa devletleriyle diplomatik ilişkilerin yeniden kuvvetlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkıncaya kadar Osmanlı ikamet elçilikleri yeniden açılmayacaktı.¹¹⁶

Sonuç Yerine

Osmanlı Devleti'nin ilk ikamet elçiliklerinden istediği verimi alamamasından dolayı çeşitli çözüm yolları gündeme gelmiş ve en sonunda elçiliklerde görev yapan Fenerli Rum tercümanların maslahatgüzar tayin edilmesine karar verilmişti. Fakat Rum maslahatgüzarları uygulamasına atandıkları ülke hükümetleri tepki göstermişlerdir. Bu atamaları, Osmanlı Devleti'nin mütekabiliyet esaslarını göz ardı ettiği ve diplomatik ilişkilere yeterince önem vermediği şeklinde algılamışlardır. Pek fazla itibar göstermedikleri Rum maslahatgüzarların yerine Müslüman elçi tayin edilmesini Babiâli'den ısrarlı bir şekilde talep etmişlerdir. Nitekim Avrupa başkentlerine Rum maslahatgüzarlar yerine Müslüman elçi tayini birkaç defa daha gündeme gelmiş ise de gerçekleşmemiştir. Böylece geçici bir çözüm yolu olarak düşünülen bu uygulama 1821 Rum İsyanına kadar devam etmiştir.

¹¹¹ Thomas Gordon, *History of the Grek Revolution*, C. I, London 1844, s. 108.

¹¹² Rangabé, *a.g.e.*, s. 95.

¹¹³ Thomas Frost, *The Secret Societies of European Revolution 1776-1876*, C. I, London 1876, s. 76.; Todoraki Negrikomis'in isyana katılmasının ardından Eflak kaymakamı olan ağabeyi Konstantin kardeşi ile mektuplaştığı gerekçesiyle idam edilmiştir. Bkz. *FO*, 78/111.; Todoraki ise isyancıların kurduğu ihtilal hükümetinde çeşitli görevler almıştır. 22 Kasım 1826'da Anabolu'da hayatını kaybetmiştir. Bkz. Rangabé, *a.g.e.*, s. 95.

¹¹⁴ *FO*, 78/99, 12 June 1821.

¹¹⁵ *BOA, HAT.*, 49736, tsz.; *BOA, HAT.*, 52282, tsz.

¹¹⁶ İkamet elçiliklerinin yeniden açılmasına dair bkz. Ahmet Dönmez, "Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Avrupa'da Yeniden Tesisi 1832-1841", *Prof. Dr. Fahir Armaoğlu Armağanı*, Ed. Ersin Embel, Ankara 2008, s. 153-182.

Müslüman elçiler yerine Rum maslahatgüzarlarının tercih edilmesinin nedenlerinden biri ekonomik kaygılardı. Müslüman elçiler kalabalık maiyetleri ile birlikte Osmanlı maliyesine ağır bir yük getirmekteydi. Babîâli'nin bu maliyetleri karşılamakta zorlanması elçilerin zor durumda kalmasına ve devletin itibarının zedelenmesine yol açıyordu.¹¹⁷ Oysa Rum maslahatgüzarlar hem daha az maaş alıyorlar hem de kendileri dışında maiyetlerinde sadece birkaç çalışan bulunuyordu. Yine de Müslüman elçiler gibi Rum maslahatgüzarlar da maddi zorluklar yaşamışlar ve sık sık borçlanmışlardır. Örneğin Paris'te elçilik yapan Muhib Efendi ve halefi Panayotaki Efendi'nin borçlandıkları bir Fransız kadın İstanbul'a kadar gelerek alacakları için Babîâli'ye başvurmuştu.¹¹⁸ Sıdkı Efendi, Londra maslahatgüzarlığına atandığında selefi Yanko Argiropoulos ile geçirdiği iki ay boyunca onun yaşadığı maddi sıkıntılara bizzat şahit olmuştu. Aynı şeylerin başına gelmesinden korktuğu için kendisine ödenecek maaşın daha fazla olmasını Babîâli'den talep etmişti.¹¹⁹ Antonaki Ramadani, görevden alındığında İngiliz hükümetine 59500 kuruş borçlu idi. Babîâli'ye başvuran İstanbul'daki İngiliz maslahatgüzarı Canning, bu paranın 45 bin kuruşunun Antonaki'nin alacağı maaşlardan ve geri kalanının da sadakatine binaen yine Babîâli tarafından karşılanmasını istemişti¹²⁰.

Uygulamanın başlangıcında Rum maslahatgüzarların maaşlarında adaletsizlik de söz konusuydu. Viyana'daki Rum maslahatgüzarlardan Dibalto ilk tayin edildiğinde aylık 1500 kuruş alırken daha sonra maaşı 2500 kuruşa çıkmıştı. Oysa halefi Yanko Mavroyani yıllık 20000 kuruşla göreve başlamıştı. Berlin'de maslahatgüzarlık yapan Yakovaki Argiropoulos'a yıllık 40 bin kuruş ödenirken yerine tayin edilen kardeşine 30 bin kuruş bağlanmıştı.¹²¹ Rum maslahatgüzarlar sık sık ödemelerdeki düzensizlikten ve maaşlarının yetmediğinden şikâyet etmekteydiler. Hatta bu durum bizzat II. Mahmud'un dikkatini çekmişti. "*Ecnebi devlet içinde bulunan me'mûr izzet ve zilleti taraf-ı saltanata râcidir*" diyerek konu hakkındaki hassasiyetini belirtmiş ve bir çare bulunmasını istemişti. Bunun üzerine Rum

¹¹⁷ Ahmet Dönmez, "Yeniden Tesis Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Finansmanı", *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür, Prof.Dr. Nejat Göyünç'e Armağan*, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2013, s. 529-530.

¹¹⁸ BOA, *HAT.*, 51461, tsz.

¹¹⁹ BOA, *HAT.*, 46639, 07 S 1218 (29 Mayıs 1803).

¹²⁰ BOA, *C.HR.*, 2396, 29 S 1237 (25 Kasım 1821).; Borcun Darbhane-i Amire'den ödenmesine dair bkz. BOA, *C.HR.*, 2297, 17 L 1237 (07 Temmuz 1822).

¹²¹ BOA, *HAT.*, 6087, tsz.

maslahatgözarların maaşı yıllık 30000 kuruş olarak belirlenmişse de¹²² ödemelerdeki aksaklıklar sona ermemiştir.

Osmanlı Devleti'nin daimi temsilciliklerini Rum maslahatgözarlara emanet etmesini değerlendirirken o dönemde Avrupa'da yaşanan siyasi gelişmeleri göz ardı etmememiz gerekmektedir. Osmanlı Devleti, Fransız İhtilali ve Napolyon savaşları sonucunda Avrupa siyasetindeki yapı taşlarının yerle bir olduğu ortamda tarafsız kalarak bu sarsıntıyı en az zararla kapatmak arzusunda idi. İkamet elçilerinin buldukları ülke devlet adamlarıyla müzakerelerde bulunarak bazı adımlar atması ya da bu konuda zorlanmaları, diğer devletler tarafından yakınlaşma veya ittifak kurma girişimleri kurma çabası olarak algılanması, tarafsızlık siyasetine zarar verebilirdi. Oysa maslahatgözarların yetkilerindeki sınırlılık ve Babîâli üzerinde hiçbir tesirde bulunamayacakları bilinen Rum tebaasından seçilerek gönderilmelerinin tarafsızlık ilkesine daha uygun görüldüğü aşikârdır.

Gerçekten de Rum maslahatgözarlardan, daha çok Avrupa'daki siyasi ve Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren gelişmelerden haber veren birer *havadisnûvis* olarak faydalandığı görülmektedir. Rum maslahatgözarların Babîâli tarafından görevlendirilmedikleri sürece müzakerelerde bulunamayacakları ve kendilerine gönderilen talimatnamelerin dışına çıkamayacakları açık bir şekilde ifade edilmişti.¹²³ Talimatnamelerde Babîâli'nin kendilerinden beklentileri, görevleri ve hatta buldukları başkentlerde diğer ülke temsilcileri ile neyi müzakere edebilecekleri dahi ayrıntılı bir şekilde belirtilmekteydi.

Paris'e maslahatgözar tayin edilen Nikolaki Mano'ya verilen gizli talimatname bu konuda çarpıcı bir örnektir. Talimatnamede, öncelikle bir süreden beri Fransa'daki siyasi durumun karışık olduğu ve Napolyon döneminde Osmanlı aleyhine tutum ve davranışlarda bulunulmasına rağmen XVIII. Louis'in tahta geçmesi ile Babîâli'nin dostluğun yeniden tesisine gayret ettiği belirtilmişti. Ancak bir yandan kralın geleceğinin belirsizliği diğer yandan Rusya ve İngiltere'nin Fransa üzerindeki nüfuz mücadelesinden dolayı dış siyasetinin nasıl şekilleneceği bilinmediği ifade edilerek yeni maslahatgözarlardan bu konulara dikkat ederek Babîâli'yi gelişmelerden haberdar etmesi istenmişti. Bunun yanında, Fransa'da iktidarın nasıl devam edeceği konusundaki tartışmalar ve gelişmeler hakkında da malumat toplaması emredilmişti. Nikolaki Mano'nun dikkatini yalnız Fransa'ya

¹²² BOA, HAT., 17728, tsz.

¹²³ BOA, HAT., 13745, tsz.

vermesi istenmiyordu. Özellikle Avrupa'nın dört büyük devleti İngiltere, Rusya, Avusturya ve Prusya'nın arasındaki ilişkilerin nasıl bir seyir izlediğini takip etmeliydi. Talimatnamede, bu büyük devletlerin Osmanlı'ya dair politikaları hakkında bilgi verildikten sonra o devletlerin diplomatlarıyla görüşmelerinde karşılıklı ilişkilere dair Osmanlı Devletinin ne gibi bir tutum içinde olduğuna ve sorunlara dair vereceği cevaplar da yeni maslahatgüzara açık bir şekilde belirtilmişti. Bir diğer önemli nokta, hangi ülkelerin diplomatik temsilcilikleriyle fikir alışverişinde bulunabileceği ve verdiği haberlere ne kadar güvенеbileceğinin söylenmesidir.¹²⁴

Gizli talimatnamenin ortaya koyduğu gibi Rum maslahatgüzarların asıl vazifesinin siyasi gelişmelerden Babîâli'yi haberdar etmek olmasına ve görev sınırlarının ayrıntılı bir şekilde çizilmesine rağmen gönderdikleri havadis kâğıtlarına bile şüphe ile bakılmaktaydı.¹²⁵ Fakat bu güvensizliğe rağmen maslahatgüzar seçimlerinde hassas davrandığı söylenemezdi.¹²⁶ Seçme işi genellikle Voyvoda, Divan tercümanı veya Donanma tercümanı gibi önde gelen Fenerlilerin yanında çalışan, kan bağı veya evlilik yolu ile akraba olan kişiler arasından yapılmaktaydı.

1821'de Rum isyanının patlak vermesiyle birlikte Rum maslahatgüzarlara olan güven tamamen ortadan kalktı. Paris maslahatgüzarı Todoraki Negrikomis'in Mora isyancılarına katılması sebebiyle Rum maslahatgüzarların görevine son verildi. Fakat Osmanlı Devletinin ikamet elçiliklerini tamamen kapatmasının olumsuz etkileri yadsınamaz. Babîâli, Rum İsyanı boyunca Avrupa kamuoyundaki gelişmelerden ve Batılı devletlerin değişen siyasetlerinden zamanında haberdar olamadı.

Rum İsyanı Fenerlilerin Osmanlı Devleti nezdindeki itibar ve statülerini temelinden değiştirdi. Tercümanlıklar ve voyvodalıklar üzerindeki tekellerinin sonlanması ve Rum maslahatgüzarların görevlerinden alınması Osmanlı diplomasisindeki vazgeçilemez görünen konumlarını kaybetmelerine neden oldu. Yine de bu geçici bir süreçti. Çünkü Fenerli Rumlar 1830'lardan itibaren Osmanlı hariciyesinde ve diplomatik misyonlarda yeniden önemli görevler üstleneceklerdi.

¹²⁴ BOA, *HAT.*, 40835/G, tsz.

¹²⁵ BOA, *HAT.*, 46516, 7 R 1230.

¹²⁶ Viyana maslahatgüzarı Dibaltın sağlık sorunları gerekçesi ile görevinden affını istediği arzuhale II. Mahmud, "maaş ve harcırah deyu verilecek akçe yoktur. Kim olursa olsun." diye hat düşmüştü. BOA, *HAT.*, 3385, tsz.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emiri Selim III (AE.SSLM.III.): 10413, 23000.

Amedi Mektubi (A.MKT.): 35/44, 79/3

Bab-ı Asafî Defterleri (A.İAMD.d.): 1703.

Cevdet Hariciye (C.HR.): 99, 1662, 2297, 2396, 3614, 3700, 4361, 4892, 5213, 6632, 6722, 6832, 7341, 8384, 8884,

Cevdet Maarif (C.MF.): 8620

Hatt-ı Hümayun (HAT.): 1743, 3385, 4887-B, 5686, 5727-A, 5843, 6087, 7724, 13179-F, 13745, 13745-A, 13806, 14153, 17728, 27972, 32117, 36414, 36414-A, 37563, 37593, 37644, 40222, 40835-G, 40836, 42289, 46639, 46811, 48156, 49272, 49635, 49736, 49759, 51461, 51992, 51999, 52282, 52628, 52698, 52701-B, 52732, 53414, 57916.

İrade Hariciye (İ.HR.): 6/274, 23/1081, 33/1506,

Meclis Vükela (MVL): 60/504

Name-i Hümayun Defterleri (A.İDVNSNMH.d.): 10/1/1.

National Archive

Foreign Office (FO): 78/70, 78/74, 78/99, 78/111.

Kitap ve Makaleler

Arı, Bülent, "Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period", *Ottoman Diplomacy, Conventional or Unconventional*, Ed. A. Nuri Yurdusev, Palgrave-Springer Press, Hampshire 2004, ss. 36-65.

Balcı, Sezai, *Babiâli Tercüme Odası*, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul 2013.

Balcı, Sezai, "Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık", *Osmanlı Diplomasi Tarihi, Kurumları ve Tatbiki*, Ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, Grafiker Yayınları, Ankara 2018.

Blancard, Theodore, *Les Mavroyénis: l'Histoire d'Orient*, C. II, Paris 1909.

Çiftçi, Cafer, "Bâb-ı Âlî'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 7, Sayı 26 (Yaz 2010), ss. 27-48.

- Devlet-i Aliyye-i Hâriciyye Nezâret-i Celîlesi Sâlnâmesi 1301*, C. I, Haz. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2003.
- Dönmez, Ahmet, “Karşılıklı Diplomasıye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Avrupa’da Yeniden Tesisi 1832-1841”, *Prof. Dr. Fahir Armaoğlu Armağanı*, Ed. Ersin Embel, Ankara 2008, s. 153-182.
- Dönmez, Ahmet, “Yeniden Tesis Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Finansmanı”, *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür, Prof. Dr. Nejat Göyünç’e Armağan*, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2013, s. 525-538.
- Dönmez, Ahmet, “Osmanlı Devleti’nde Tek Taraflı Diploması Anlayışı ve Karşılıklı Diplomasıye Geçiş Süreci”, *Osmanlı Diploması Tarihi, Kurumları ve Tatbiki*, Ed. Mehmet Alaaddin Yalçinkaya-Uğur Kurtaran, Grafiker Yayınları, Ankara 2018.
- Fliter, Irena, “The Diplomats’ Debts: International Financial Disputes between the Ottoman Empire and Prussia at the end of the Eighteenth Century”, *Osmanlı Araştırmaları*, XLVIII (2016), s. 399-416.
- Frost, Thomas, *The Secret Societies of European Revolution 1776-1876*, C. I, London 1876.
- Gordon, Thomas, *History of the Grek Revolution*, C. I., London 1844.
- Harris, C.S., *Where Shadows Dance*, New York, Penguin Group, 2011.
- HERBETTE, Maurice, *Fransa’da İlk Daimî Türk Elçisi “Moralı Esseyit Ali Efendi” (1797-1802)*, Çev. Erol Üyepazarcı, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., İstanbul 1997.
- İğüs, Esmâ, “Kültürlerarasılık, 19. Yüzyılda Londra’da Basılan Osmanlı Albümleri”, *Cedrus III*, 2015, s. 365-377.
- İnci, Salih, *Dinler Tarihi Açısından Heybeliada Ruhban Okuluna Genel Bir Bakış*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007.
- Karaer, Nihat, “Fransa’da İlk İkamet Elçiliğinin Kurulması Çalışmaları Ve İlk İkamet Elçimiz Seyyid Ali Efendi’nin Paris Büyükelçiliği (1797 – 1802) Sürecinde Osmanlı – Fransız Diploması İlişkileri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXXI/51, 2012, ss. 63-92.
- Kılıç, Musa, *Osmanlı Hariciyesinde Gayrimüslimler (1836-1876)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009.

- Kuran, Ercüment, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faâliyetleri 1793-1821*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1968.
- Kuran, Ercüment, "Osmanlı Devleti'nin Londra Maslahatgüzarı Mehmed Sıdkı Efendi, 1803-1811" *Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, TTK, Ankara, 1988, ss. 38-43.
- Kürkçüoğlu, Ömer, "The Adoption and Use of Permanent Diplomacy", *Ottoman Diplomacy, Conventional or Unconventional*, Ed. A. Nuri Yurdusev, Palgrave-Springer Press, Hampshire 2004, ss. 131-150.
- Naff, Thomas, "Reform and the Conduct of Otoman Diplomacy in the Reign of Selim III, 1789-1807", *JAOS*, 83/1963, ss. 295-315.
- Philliou, Christine M., *Biography of an Empire, Governing Ottomans in an Age of Revolution*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles 2011.
- Rangabé, Eugene Rizo, *Livre d'Or de la Noblesse Phanariote, en Grece, en Roumanie, en Russie et en Turquie*, Athenes 1892.
- Schmiede, H. Ahmed, *Giritli Ali Aziz Efendi'nin Berlin Sefareti*, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, ty.
- Sfîni, Alexandra, "Fenerlilerin Günlüklerinde Değerler Sistemi ve Milletler (17. Yüzyıl Sonundan 19. Yüzyıl Başına)", *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Problemler, Araştırmalar, Tartışmalar*, 1. Uluslararası Tarih Kongresi, 24-26 Mayıs 1993 Ankara, Tarih Vakfı, İstanbul 1999, ss. 91-103.
- Sözen, Zeynep, *Fenerli Beyler 110 Yılın Öyküsü, (1711-1821)*, Aybay Yayıncılık, İstanbul 2000.
- Strauss, Johann, "The Millets and The of Ottoman Languages, The Contribution of Ottoman Phanariots to Ottoman Letters (19th-20th Centuries)", *Die Welt Des İslams*, 35/2, 1995, s. 189-249.
- Sturdza, Mihaîl Dimitri, *Dictionnaire Historique et Genealogique des Grandes Familles de Grece d'Albanie et de Constantinople*, Paris 1983.
- The Universal Magazine*, Vol. VI, July to Decembre 1806, London, p. 148.
- Tuncer, Hüner, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ümit Yayınları, Ankara 1995.
- Unat, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri*, TTK, Ankara 1968.
- Yalçınkaya, Mehmet Alaaddin, "Osmanlı Devleti'nin Yeniden Yapılanması Çalışmalarında İlk İkamet Elçiliklerinin Rolü", *Toplumsal Tarih*, S. 32, C. 6, Ağustos 1996, ss. 45-53.

- Yalçinkaya, Mehmet Alaaddin, “İsmail Ferruh Efendi’nin Londra Elçiliği ve Siyasi Faaliyetleri (1797-1800)”, *Pax Otomana Studies in Memoriam Prof.Dr. Nejat Göyünç*, Ed. Kemal Çiçek, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2001, ss. 381-408.
- Yalçinkaya, Mehmet Alaaddin, *The First Permanent Ottoman-Turkish Embassy in Europe, The Embassy of Yusuf ağah Efendi to London (1793-1797)*, Isis Press, İstanbul 2010.
- Yurdusev, A. Nuri, “The Ottoman Attitude Toward Diplomacy”, *Ottoman Diplomacy, Conventional or Unconventional*, Ed. A. Nuri Yurdusev, Palgrave-Springer Press, Hampshire 2004, s. 5-35.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Nilüfer Epeçeli, C. VII, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.